

Michiel Bartels

Podcast

Introductie

Cees Bakker in gesprek met Michiel Bartels over gezonken schepen.

Cees

Hoi Michiel, we doen onderzoek naar de Slag op de Zuiderzee, met name op sonaronderzoek. De Slag op de Zuiderzee in het Hoornse Hop. We zitten in de sluis bij Enkhuizen. Wat is er misgegaan?

Michiel

De West-Friese en de waterlandse steden deden natuurlijk allemaal mee in de Slag op de Zuiderzee. Dus er was ook een goede hoeveelheid Enkhuizer schepen die achter de Spaanse, Amsterdamse, de Bourgondische schepen, aan zaten. We zijn er op basis van historische bronnen zeker van dat Enkhuizen toch een behoorlijk aandeel had in die Slag op de Zuiderzee. Voor die Slag en na die Slag, we weten niet exact waar die Slag precies heeft plaatsgevonden, maar de dagen daarvoor, vanaf 8 oktober, zijn er allerlei schermutselingen. Op 11 oktober is die Slag weliswaar afgelopen, maar dat betekent niet dat alle schepen ook verdwenen zijn. En die Enkhuizer schepen zijn eigenlijk bezig met het najagen van de terugtrekkende Spaans, Bourgondische schepen richting Amsterdam.

Cees

Dat is de reden dat wij ook hier gaan zoeken?

Michiel

Juist. En we hebben natuurlijk voor Hoorn in het Hop het een en ander aan wrakken gevonden die waarschijnlijk allemaal niet bij de Slag horen. Maar ja, ze moeten ergens gebleven zijn. Dus misschien liggen ze wel hier bij het Enkhuizer Zand. Want het Enkhuizer Zand, de naam zegt het al, hier liggen die zandbanken. En we weten uit de Franstalige brieven van Maximilien Bossu dat ze grote problemen hebben met die zandbanken en ook een aantal schepen op die zandbanken terechtkomen. En of dat deze zandbanken zijn, dat is de vraag.

Cees

Want die vlootbewegingen zijn bijna niet te reconstrueren. Je weet eigenlijk niet hoe die Slag precies is gegaan.

Michiel

Precies weten we het niet, maar we hebben inmiddels zoveel brieven van beide partijen. En die rapporteren dus aan Alva en anderen dat we wel een indruk hebben wat er op welke dagen is gebeurd, maar waar het dan exact is. Ja, er zat nog geen GPS op die boten die we terughalen. En ik denk ook dat vooral de Spaans-Bourgondische kant niet goed wisten waar ze waren. En dat het op een gegeven moment weer eb werd en dat je dan dus echt goed het gebied moest kennen om erin te opereren.

Cees

Want veel Spaanse schepen zijn er niet naar de kelder gejaagd?

Michiel

Nou ja, waarschijnlijk niet. Uit de historische bronnen blijkt dat er maar één of twee echt gezonken zijn. Maar dat geldt voor de grote schepen waarvan we de bemanning kennen. En er zijn natuurlijk ook kleine schepen en hele kleine schepen. Die sloepen zijn, we zitten hier nu in zo 'n sloep, maar die sloepen die zijn voor de bevoorrading. Dus je kan hier gewoon manschappen, piekenier, hellebaardiers inzetten. Je kan buskruit meenemen, dat soort dingen. En op die kleine schepen, daar gebeurt ook van alles. En die zouden ook heel goed gezonken kunnen zijn. En dat is daar niet gerapporteerd, omdat het geen belangrijk schip is.

Cees

Ik snap het, want de Inquisitie. Het admiraalschip van de Spanjaarden, die is niet gezonken. Die hebben ze wel weten te confisqueren. Maar die lag op een gegeven moment in de Hoorn, geloof ik zelfs.

Michiel

Ja, die is buitgemaakt. Er is een gevecht op het dek ontstaan, een entergevecht. En na een goede dag vechten aan boord, heeft Bossu zich overgegeven op bepaalde voorwaarden. En één van de voorwaarden was dat het schip naar de haven ging. Dat was natuurlijk ook een prijs, want het schip was gewoon een financiële waarde. En daar is toen onder andere met Enkhuizen ruzie over ontstaan. Over wie nou recht had op dat schip en wie dat moest onderhouden. En uiteindelijk is het weer in de vaart gekomen. En is het voor Enkhuizen gaan varen en is het een zachte dood gestorven. Want er moest nog van alles worden terugbetaald. Willem van Oranje moest dat doen en die deed dat natuurlijk niet, want die had al wat anders aan zijn hoofd. Dus die Inquisitie was een fenomenaal schip, maar daarna niet echt goed meer inzetbaar.

Cees

Maar er is natuurlijk al onderzoek gedaan op het Hoornse Hop bijvoorbeeld. Zijn daar al resultaten van gevonden? Want het lijkt me heel moeilijk. Als je iets al vindt, is het Spaans, is het... Want die schepen waren hoofdzakelijk uit Amsterdam.

Michiel

Ja kijk, die schepentypes verschillen niet zo veel, omdat ze bestaande types bouwen ze om tot oorlogsschepen.

Cees

De Inquisitie was wel een oorlogsschip hè?

Michiel

De Sint-Paul wordt omgebouwd in Amsterdam, de Geuzen noemen hem de Inquisitie. En de Katholieken noemen hem de Sint-Paul, de Sint-Pieter. En die wordt omgebouwd tot oorlogsschip. Dus er komen schansen op en er komen allemaal versterkingen aan. Er komen boevennetten over het dek, zodat je niet op het dek kan komen als je entert. De fase na het sonaronderzoek is het nadiiken door archeologische duikers. Wij duiken zelf niet, dat moet je echt kunnen. Daar moet je ook lol in hebben. Maar de archeologische dienst West-Friesland duikt zelf niet. Maar er zijn wel heel veel bedrijven en amateurarcheologen die dat wel kunnen. En die hebben dat ook voor het Hoornse Hop nu gedaan. En bij Edam en Monnickendam. En er zijn inmiddels een stuk of 7, 8 schepen onderzocht. En daarvan is duidelijk geworden op basis van de materiële inhoud dus de potten en de pannen. Of het dendrochronologische jaarringonderzoek aan het eikenhout, dat die niet bij de slag hebben gehoord. Die zijn of te vroeg of te laat. En ja, je zoekt natuurlijk ook in een enorm gebied naar een speld in een hooiberg.

Cees

Een andere zaak is wat ze natuurlijk deden. Was die schepen zo snel mogelijk binnenhalen. Dat was de boei, ze lieten ze niet op de bodem van het Markermeer liggen. Dus dat maakt het nog weer een stuk moeilijker. Daar zijn waarschijnlijk ook bronnen over. Dat daar iets gevonden of meegenomen is.

Michiel

Nou, dat is het lastige. We hebben wel de oorlogshandelingen. Maar wat er daarna gebeurt met de gestrande schepen. Want we weten dat er bijvoorbeeld vijf schepen op een zandbank zijn gelopen. De Inquisitie is ook op een zandbank terecht gekomen.

Die zullen ongetwijfeld zijn getakeld of drijvend gemaakt. Maar daar hebben we geen gegevens van. Kijk, er gaan natuurlijk heel veel schepen op de oude Zuiderzee. Gemiddeld in het Hoornse Hop 1,4 per jaar. En die schepen komen dan op de bodem te liggen. Maar ja, ze waren toen met macht om gewoon die schepen weer naar boven te halen. Ze haalden er bokken bij en lieren en touw. En dan ging het weer omhoog en pompen. En wat je vooral ziet. En dan maak ik even een parallel naar de Westerschelde. Waar natuurlijk ook roeigaleien en oorlogsschepen zijn geweest. Is dat het eerste waar je achteraan gaat als strijdende partij is het geschut van die schepen afhaken. Dus die kanonnen gaan er als eerste vanaf. En die zet je dan op je eigen schepen neer. Dat blijkt uit de bronnen wel. Dat die geuzen vooral behoefte hebben aan wapens, wapens en wapens. Want die hebben ze gewoon veel te weinig. Die Spanjaarden zijn veel beter bewapend dan die geuzen. En dat verandert natuurlijk langzaam. Als ze ook in Hoorn bij Van Trier eigen kanonnen gaan gieten. Maar ja, voordat je een militaire productie op gang hebt. Wat dat betreft is het parallel met Oekraïne op dit moment heel duidelijk. Voordat je dat allemaal op gang hebt en ook ter plaatse kan inzetten. Ben je een jaar of een aantal jaren verder. En vooral dat gebrek aan grondstoffen. Dat noodzaakt natuurlijk ook die geuzen om die kerken leeg te halen. Om aan brons te komen. Want van brons maak je weer kanonnen. Kanonnen kun je weer verdedigen tegen de vijand. Dus op de Westerschelde zijn die, in onze ogen nog hele primitieve kanonnen. Dat zijn niet die VOC-kanonnen die op die schepen zitten. Maar achterladers waar dan een cartridge in moet met kruid. En dan een kogel erin. En dan boem. En dan hopen dat je dus niet die cartridge om je oren krijgt. Ja, het is allemaal redelijk primitief. Maar ja, het is wel effectief gebleken.